

BEATA STYPUŁKOWSKA

ZAGADNIENIE SZKOLNEJ KATECHEZY BIBLIJNEJ KANDYDATÓW DO SAKRAMENTU BIERZMOWANIA W PERSPEKTYWIE CHRYSOCENTRYCZNEJ

Współczesna katecheza ukierunkowana jest chrystocentrycznie¹. Oznacza to, że zadaniem katechezy jest ukazywanie przede wszystkim tajemnicy Chrystusa, a wszystko inne ma być przedstawiane w odniesieniu do niej. Osoba Chrystusa jest pierwszorzędnym przedmiotem i zarazem najważniejszym podmiotem katechezy. Spotkanie ucznia z Chrystusem jest istotnym elementem każdej jednostki katechetycznej. Chrystus jest ośrodkiem historii zbawienia a Jego nauka jest orędziem katechetycznym².

Podjmując refleksję na temat dobrego przygotowania młodzieży do sakramentu bierzmowania w perspektywie chrystocentrycznej natrafiamy na zagadnienie naśladowania Chrystusa, które powinno zostać podjęte w ramach katechezy szkolnej. Katecheza szkolna odgrywa rolę zaledwie pomocniczą w przygotowaniu do sakramentów. Jednakże nie można z takiego przygotowania w szkole zrezygnować. Nie wszystkie zagadnienia dotyczące sakramentu bierzmowania zostaną podjęte w bezpośrednim przygotowaniu w parafii. Katecheza szkolna spełnia ważną rolę, uzupełniając przygotowanie parafialne. Do ważnych tematów dotyczących sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej należy istota bycia chrześcijaninem. Skutkiem sakramentu bierzmowania jest niezniszczalne znamię, które upodabnia chrześcijanina do Chrystusa. Upodobnienie do Chrystusa jest ściśle związane z Jego naśladowaniem. Relacja między upodobnieniem a naśladowaniem zachodzi obustronnie i jest możliwa dzięki Duchowi Świętemu. Chrześcijanin przez naśladowanie Chrystusa staje się do Niego coraz bardziej podobny oraz jedynie dzięki upodobnieniu do Chrystusa może Go rzeczywiście naśladować.

¹ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 425; Adhortacja apostolska Jana Pawła II *Catechesi tradendae*, n. 5, Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, wyd. polskie, Poznań 1997, n. 98; J. Szpet, *Dydaktyka katechezy*, Poznań 1999, s. 38-41, R. Murawski, *Katecheza jako głoszenie Chrystusa*, AK 129 (1997) z. 1, s. 66-76.

² Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (1997), n. 98.

1. Sakrament bierzmowania w dokumentach kościelnych

Stosownie do wskazań Soboru Watykańskiego II³ odnowiony obrzęd sakramentu bierzmowania uwydatnia ścisły związek tego sakramentu z całym wtajemniczeniem chrześcijańskim, z sakramentem chrztu i Eucharystii. Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej są stale obecne w katechezie szkolnej. Skutkiem tego przygotowanie do sakramentu bierzmowania nie jest działaniem odrębnym ale wkomponowane jest w całość formacji katechetycznej.

Według *Obrzędów sakramentu bierzmowania* sakrament ten jest dalszym etapem chrześcijańskiego wtajemniczenia, który przechodzą ochrzczeni. W tym sakramencie chrześcijanie otrzymują Ducha Świętego, który w dzień Pięćdziesiątnicy został zesłany przez Pana na Apostołów⁴. Ścisłe powiązanie sakramentu bierzmowania z Zesłaniem Ducha Świętego w Dzień Pięćdziesiątnicy sytuuje ten sakrament również w bezpośrednim związku z obietnicą daną przez Zmartwychwstałego Chrystusa: W Obrzędach czytamy, że: „Przez dar Ducha Świętego wierni zostają bardziej upodobnieni do Chrystusa i umocnieni, aby składali Mu świadectwo i budowali Jego Ciało w wierze i miłości”⁵. Dalej jest mowa o podwójnym znaczeniu obrzędów sakramentu bierzmowania. Po pierwsze, włożenie rąk na przystępujących do bierzmowania, wykonane przez biskupa i kapłanów koncelebrujących, wyraża biblijny gest, przez który wzywa się daru Ducha Świętego, w sposób doskonale dostosowany do zrozumienia ludu chrześcijańskiego. Po drugie, namaszczenie krzyżmem i słowa, jakie mu towarzyszą, wyrażają skutki daru Ducha Świętego. Przez namaszczenie ochrzczonego otrzymuje niezniszczalny charakter, znamię Pańskie, razem z darem Ducha Świętego, który doskonale upodabnia go do Chrystusa i udziela mu łaski rozszerzania wśród ludzi „dobrej woni” (por. 2 Kor 2,14)⁶.

Sakrament bierzmowania w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* wspomniany jest zaledwie kilka razy⁷, i tylko raz w kontekście katechezy młodzieżowej. Czytamy tam, że niejednokrotnie w okresie poprzedzającym dojrzwanie, chłopcy i dziewczęta przyjmując sakrament bierzmowania i tym samym kończąc proces wtajemniczenia chrześcijańskiego, jednocześnie oddalają się prawie całkowicie od praktykowania wiary⁸.

Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce przypomina o tym, że parafia jest uprzywilejowanym miejscem dla przygotowania do przy-

³ Sobór Watykański II, *Konstytucja o Liturgii*, n. 71.

⁴ *Wstęp*, n. 1, w: *Obrzędy bierzmowania według Pontyfikatu rzymskiego*, Katowice 1975, s. 19-28.

⁵ Tamże, n. 2.

⁶ Tamże, n. 9.

⁷ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (1997), n. 65, 91, 181, 232.

⁸ Tamże, n. 181.

jęcia sakramentów świętych⁹, dlatego też zagadnienie sakramentu bierzmowania poruszone jest w rozdziale piątym poświęconym duszpasterstwu katechetycznemu w parafii. *Dyrektorium* przypomina, że katecheza młodzieży gimnazjalnej związana jest z wyznaniem i rozumieniem wiary, co powinno stanowić program i przedmiot przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania. Spotkania katechetyczne winny mieć charakter celebracji i winny ukazywać zadania młodych w Kościele¹⁰. Wg zaleceń II Synodu Plenarnego sakrament bierzmowania powinien być przyjmowany przez uczniów klas trzecich gimnazjum. *Dyrektorium* przypomina to zalecenie¹¹.

Według *Wskazań duszpasterskich o przygotowaniu kandydatów do sakramentu bierzmowania na terenie Archidiecezji Częstochowskiej*¹² zalecono podwyższenie wieku młodzieży bierzmowanej do 17-18 lat, aby sakrament bierzmowania uczynić bardziej świadomym i odpowiedzialnym przyjęciem łaski Bożej¹³. Abp Stanisław Nowak zwraca uwagę na to, że właściwym i najstosowniejszym miejscem przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania jest parafia zamieszkania kandydata. Katecheza w szkole nie przygotowuje bezpośrednio do tego sakramentu, jak też katecheta nie jest osobą dopuszczającą kandydata do bierzmowania. Jedynie własny proboszcz lub wyznaczony i delegowany przez niego kapłan może dopuścić kandydata do przyjęcia sakramentu. Jedynie w przypadku młodzieży uczącej się w szkołach zamkniętych lub przebywającej w parafii bardzo rzadko z uwagi na dużą odległość do szkoły, proboszcz może zezwolić na przygotowanie się kandydata w parafii, do której przynależy dana szkoła lub internat, ewentualnie może zastosować indywidualny tok przygotowania¹⁴. We *Wskazaniach* podano propozycję 20 tematów do zrealizowania, zwrócono uwagę na to, że przygotowanie do bierzmowania nie jest katechizacją przy kościele, ale procesem wtajemniczenia chrześcijańskiego¹⁵. Zaproponowano następujący schemat spotkania z kandydatami: Msza święta, konferencja i praca w grupach. Zasugerowano, by do pracy w grupach włączyć liderów wspólnot młodzieżowych, działających w parafii¹⁶.

Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce zwraca uwagę na to, że program działań katechetycznych w parafii winien uwzględ-

⁹ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, n. 107.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże.

¹² Abp Stanisław Nowak, *Wskazania duszpasterskie o przygotowaniu kandydatów do sakramentu bierzmowania na terenie Archidiecezji Częstochowskiej*, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej. Pismo urzędowe Kurii Metropolitalnej w Częstochowie” 70 (1996) nr 12, s. 22-28.

¹³ Tamże, s. 23.

¹⁴ Tamże, s. 25.

¹⁵ Tamże, s. 26-28.

¹⁶ Tamże, s. 24-25.

niać nowy system edukacji szkolnej¹⁷. Parafia jednak nadal pozostaje środowiskiem formacji, zwłaszcza w kontekście przygotowania do przyjęcia sakramentów świętych, w tym sakramentu bierzmowania. Ponieważ chodzi tu o parafię zamieszkania ucznia a nie parafię, na terenie której znajduje się szkoła, do której katechizowany uczęszcza, dlatego też na katechezie parafialnej spoczywa obowiązek bezpośredniego i pełnego przygotowania ucznia do sakramentu bierzmowania. *Podstawa programowa* przewiduje przed przyjęciem sakramentu bierzmowania 3 lata formacji w szkole gimnazjalnej. Spotkania powinny odbywać się przynajmniej 1 raz w miesiącu w klasie I i II oraz 2 razy w miesiącu w klasie III, w której uczniowie przyjmą sakrament bierzmowania¹⁸. Winni je prowadzić zarówno księża, jak i katecheci oraz animatorzy wywodzący się z kościelnych ruchów młodzieżowych. Spotkania dla kandydatów do bierzmowania powinny być organizowane w formie spotkań ogólnych dla wszystkich kandydatów, celebracji liturgicznych, pracy w małych grupach a treści katechezy parafialnej winny być skorelowane z treściami nauki w szkole¹⁹.

Podstawa programowa katechezy w gimnazjum o sakramencie bierzmowania mówi w kontekście wychowania liturgicznego oraz wprowadzenia do misji. W pierwszym przypadku wśród zadań nauki religii sformułowano następujące: „Pogłębić przeżywanie roku liturgicznego. Przedstawić sakramenty jako znaki działania Boga w życiu Kościoła i chrześcijanina; umocnić w świadomości konieczność przyjmowania sakramentu pokuty i Eucharystii; prowadzić przygotowanie bliższe do sakramentu bierzmowania i dalsze do sakramentu małżeństwa i życia w rodzinie”²⁰. Brakuje uwypuklenia formacji do sakramentu bierzmowania, zwłaszcza, gdy kolejne zadanie odnosi się wprost do kształtowania wewnętrznych postaw związanych z sakramentem pokuty oraz Eucharystii²¹. We wprowadzeniu do misji wśród zadań nauki religii w związku z przygotowaniem do przyjęcia sakramentu bierzmowania wymieniono wdrożenie do samodzielnego podejmowania i rozwiązywania problemów religijnych²².

W innych częściach *Podstawy programowej katechezy w gimnazjum* sakrament bierzmowania nie jest wspominany. Nie ma tego zagadnienia ani przy rozwijaniu poznania wiary, ani przy formacji moralnej, ani przy nauczaniu modlitwy, ani też przy wychowaniu do życia we wspólnocie. Oczywiście treści podawane przy tych kolejnych punktach można odnieść do bliższego przygotowania do sakramentu bierzmowania. Jednakże w *Podstawie* nie jest to wy-

¹⁷ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, s. 69.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże, s. 52.

²¹ Tamże.

²² Tamże, s. 55.

rażnie zaznaczone, jakby nie uwzględniono w tej materii zaleceń *Dyrektorium katechetycznego Kościoła katolickiego w Polsce*²³ oraz samej *Podstawy* w części odnoszącej się do współpracy środowisk i katechezy parafialnej²⁴.

2. Problematyka naśladowania Chrystusa w katechezie gimnazjalnej

Dokumenty kościelne przewidują, że w klasach gimnazjalnych nastąpi przygotowanie bliższe i bezpośrednie do sakramentu bierzmowania. Należy zaznaczyć, że w tym okresie zagadnienie naśladowania Chrystusa nie pojawia się wprost w katechezie. Jednakże należy ono do najważniejszych zagadnień życia duchowego i jest mocno związane z sakramentem bierzmowania. Wcześniej była mowa o tym, że sakrament bierzmowania sprawia, że ochrzczeni zostają bardziej upodobnieni do Chrystusa i umocnieni, by składali Mu świadectwo. Skutkiem upodobnienia do Chrystusa jest odwzorowywanie w swoim życiu postaw Chrystusa, czyli naśladowanie Go. W zagadnieniu naśladowania Chrystusa można wyróżnić element biblijny oraz moralny. Element biblijny dotyczy głównie, choć nie tylko, treści poznawczych, natomiast element moralny odnosi się do wymiaru egzystencjalnego.

W *Podstawie programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* trzeci etap edukacyjny obejmujący nauczanie w klasach gimnazjalnych został określony jako katecheza wyznania i rozumienia wiary. Można w nim zauważyć stosunkowo dużo elementów biblijnych. Wśród celów katechetycznych odnośnie do rozwijania poznania wiary uczniów wymieniony jest jeden zawierający element biblijny: „Wprowadzenie w świat pojęć religijnych przez poznanie języka i orędzia zbawczego Biblii oraz teologii, prawd wiary i zasad moralnych”²⁵. Można ten cel wykorzystać w problematyce naśladowania Chrystusa. W zadaniach nauki religii wyraźnie wskazano na formację biblijną: „Wprowadzić w lekturę Pisma Świętego; rozwijać umiejętność odbioru tekstów biblijnych i w ich świetle rozumieć świat, człowieka, własne powołanie; ukazać wybrane postaci Starego i Nowego Testamentu jako przykłady rozwiązywania problemów w świetle wiary; ukazać jedność Nowego i Starego Testamentu”²⁶. Chociaż nie widać tutaj bezpośrednich odniesień do przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania, podany materiał kształcenia doskonale się do tego nadaje. Ukazanie jedności Starego i Nowego Testamentu jest punktem wyjścia do zrozumienia tajemnicy Chrystusa. Wśród treści katechezy cztery punkty dotyczą wprost lub pośrednio katechezy biblijnej, w tym jeden bezpośrednio

²³ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, n. 107.

²⁴ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, s. 68-69.

²⁵ Tamże, s. 51.

²⁶ Tamże.

dotyczy osoby Chrystusa²⁷. Egzemplaryczne ukazywanie postaci Starego i Nowego Testamentu jako przykładów osób kierujących się w życiu światłem płynącym z Bożego Objawienia może być ukazywane w kontekście naśladowania Syna Bożego. Warto wspomnieć, że wszystkie osiągnięcia ucznia na tym etapie edukacyjnym związane są z katechezą biblijną. Dotyczą one znajomości podstawowych wiadomości o Piśmie Świętym, umiejętności właściwej interpretacji wybranych tekstów biblijnych oraz aktualizacji faktów związanych z wybranymi postaciami Starego i Nowego Testamentu, jak również właściwego rozumienia wydarzeń życia, nauczania i zbawczego charakteru dzieła Jezusa Chrystusa²⁸.

Odnosnie do wychowania liturgicznego wymieniono wśród osiągnięć ucznia dostrzeganie związku między Eucharystią oraz sakramentem pokuty i pojednania a życiem moralnym chrześcijanina²⁹. Szkoda, że zapomniano w tym miejscu o sakramencie bierzmowania.

Treści biblijne, które w sposób pośredni można wykorzystać w katechezie kandydatów do bierzmowania, występują przy realizacji formacji moralnej. W zadaniach nauki religii dotyczą one analizy Dekalogu i Błogosławieństw oraz ukazania wędrówki Izraelitów do Ziemi Obiecanej jako figury życia moralnego człowieka³⁰. W treściach katechezy znajdujemy analogiczne sformułowania: „Wędrówka Izraelitów do Ziemi Obiecanej jako figura życia moralnego człowieka”, „Przykazania Dekalogu – ujęcie biblijne, wartości, których bronią, wykroczenia przeciw przykazaniom i ich konsekwencje”, „Błogosławieństwa – Nowe Prawo i wypełnienie Dekalogu”³¹. Wśród osiągnięć znajduje się rozbudowane określenie: „Umiejętność zastosowania ogólnych zasad etycznych w konkretnych sytuacjach życiowych ze szczególnym zrozumieniem konsekwencji stosowania Dekalogu i Błogosławieństw”³².

Również w nauczaniu modlitwy *Podstawa* przewiduje elementy biblijne. Wśród zadań sformułowano następujące: „Wprowadzić w lekturę Pisma Świętego; ukazać bogactwo Modlitwy Pańskiej jako drogi chrześcijanina”³³. Wśród treści podano Modlitwę Pańską jako program drogi chrześcijanina³⁴. Nato-

²⁷ „Podstawowe wiadomości o Piśmie Świętym: formowanie się ksiąg, języki, gatunki literackie”, „Interpretacja literacka i hermeneutyczna wybranych fragmentów biblijnych”, „Jezus Chrystus – postać historyczna, wcielony Bóg, Odkupiciel człowieka, Założyciel Kościoła”, „Boże objawienie jako pomoc w rozwiązywaniu problemów stojących przed człowiekiem (postaci Starego i Nowego Testamentu)” – Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, s. 51.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże, s. 52.

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże, s. 52-53.

³² Tamże.

³³ Tamże, s. 53.

³⁴ Tamże.

miast osiągnięcia zawierają dwa punkty: „Umiejętność samodzielnej lektury Pisma Świętego” oraz „Rozumienie konsekwencji poszczególnych wezwań Modlitwy Pańskiej dla życia chrześcijanina”³⁵. Sformułowanie pierwszego punktu budzi zdziwienie, ponieważ zdaje się nie wynikać z treści nauczania modlitwy. Osiągnięcie to związane jest wprawdzie z wprowadzeniem w lekturę Pisma Świętego, znajdującym się wśród zadań katechezy odnoszącym się do nauczania modlitwy, ale wydaje się, że jest to powtórzenie treści i osiągnięć odnoszących się do rozwijania poznania wiary. Chyba, że ten punkt będzie rozumiany jako wprowadzenie do modlitwy słowem Bożym.

Dużo brakuje *Podstawie programowej* do ideału, jednakże w pewnych miejscach można dostrzec potrzebne elementy dla katechezy kandydatów do sakramentu bierzmowania.

3. Katecheza o Duchu Świętym w historii zbawienia i zagadnienie Jego darów

Katecheza o Duchu Świętym nie znosi zasady chrystocentryzmu. Chrystocentryzm bowiem jest ze swej natury trynitarny i prowadzi do wyznania wiary w Trójjedynego. Chrześcijanie we chrzcie zostają upodobnieni do Chrystusa i to upodobnienie wprowadza ich w komunie z Ojcem i z Duchem Świętym. Dlatego też wewnętrzna struktura katechezy jest zawsze chrystocentryczno-trynitarna: przez Chrystusa do Ojca w Duchu Świętym. Dzieje się tak dzięki uwzględnianiu Trzech Osób Trójcy Świętej i przedstawianiu ich ścisłego powiązania³⁶. Oczywiście, w katechezie kandydatów do bierzmowania, niejednokrotnie akcent zostanie położony na Trzecią Osobę Trójcy Świętej. Katecheza o Duchu Świętym zarówno w parafii, jak i w szkole, winna przygotować uczniów na przyjęcie daru Ducha Świętego w sakramencie bierzmowania. Właściwe przygotowanie do sakramentu bierzmowania odbywa się w parafii, ale również katecheza szkolna w sposób pośredni lub bezpośredni podejmuje tematykę sakramentu bierzmowania w ramach swoich zajęć. W kontekście bierzmowania ważne są zagadnienia związane z Trzecią Osobą Trójcy Świętej. Jednakże należy pamiętać, że katecheza o Duchu Świętym nie ogranicza się jedynie do przygotowania katechizowanych do sakramentu bierzmowania. Zagadnienia związane z Duchem Świętym są bardzo istotne podczas całej formacji katechetycznej, podczas której omawiana jest historia zbawienia. Uczeń dowiadyuje się w ramach katechezy, że Duch Święty wielokrotnie i na różne sposoby objawiał swoje działanie w poszczególnych osobach proroków, królów i innych mężów Bożych, którzy mieli do wykonania określone zadania. Wybranymi byli nie tylko mężczyźni, ale i kobiety. Co wię-

³⁵ Tamże.

³⁶ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (1997), n. 99-100.

cej obietnica nowego przymierza wyraźnie mówi o działaniu Boga we wnętrzu każdego bez wyjątku człowieka: „Lecz takie będzie przymierze, jakie zawrę z domem Izraela po tych dniach – wyrocznia Pana: Umieszczę swe prawo w głębi ich jestestwa i wypiszę na ich sercu. Będę im Bogiem, oni zaś będą mi narodem. I nie będą musieli się musieli wzajemnie pouczać jeden mówiąc do drugiego: «Poznajcie Pana!». Wszyscy bowiem od najmniejszego do największego poznają Mnie – wyrocznia Pana, ponieważ odpuszczę im występki, a o grzechach ich nie będę już wspominał” (Jr 31, 33-34).

Powszechnie udzielenie Ducha Bożego związane jest z czasami mesjańskimi, dlatego też przyjście Mesjasza jest tak bardzo wyczekiwane i upragnione. Katecheza ukierunkowana chrystocentrycznie podejmując zagadnienie Ducha Świętego w historii zbawienia, zarówno w tekstach starotestamentalnych, jak i nowotestamentalnych, prowadzi ku osobie Chrystusa, a w konsekwencji wskazuje na rolę Ducha Świętego w życiu chrześcijanina.

W *Podstawie programowej katechezy z gimnazjum* brakuje problematyki darów Ducha Świętego, choć wiadomo, że zagadnienie to poruszane jest podczas formacji kandydatów do bierzmowania. Istotną rolę ma tu do spełnienia katecheza biblijna. Tradycja katolicka opierając się na tekście Iz 11, 2-3 w przekładzie greckiej Septuaginty i późniejszej łacińskiej Wulgaty wylicza siedem darów Ducha Świętego: dar mądrości, dar rozumu, dar rady, dar męstwa, dar umiejętności, dar pobożności i dar bojaźni Bożej³⁷. W oryginalnym tekście hebrajskim mamy wymienionych sześć darów Ducha Świętego połączonych w trzy pary: duch mądrości i rozumu *ruach chokma ubina*, duch rady i męstwa *ruach eca ugebur*a, duch umiejętności i bojaźni Jahwe *ruach daat wejirat Jahwe*. Liczba siedmiu darów wynika z tego, że powtarzający się w wierszach 2d i 3a hebrajski termin *jirat* w Septuagincie został przetłumaczony przez dwa określenia: pobożność *eusebeia* oraz bojaźń Bożą *fobos Theou*. Prawdopodobnie tłumacze chcieli uniknąć powtórzenia tego samego wyrazu (izofonii)³⁸. Za LXX poszła Wulgata, która w pierwszym przypadku ma *pietas* (= pobożność), a w drugim *timor Domini* (= bojaźń Pańska). Św. Hieronim przy tłumaczeniu Wulgaty zdawał sobie sprawę z nieściśłości LXX, lecz głównie ze względu na powagę niektórych Ojców greckich, którzy na podstawie tekstu LXX przyjęli już liczbę siedmiu darów Ducha Świętego, pozostawił odmienne wyrazy³⁹. Egzegeci współcześni, podtrzymujący liczbę siedmiu darów w tekście Izajasza, wskazują jednak nie na w. 3a, lecz na w. 2a – *mach Jahwe*, który wszakże nie stanowi osobnego daru, lecz oznacza samego Jahwe jako Dawcę tych pozostałych darów⁴⁰.

³⁷ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 1831.

³⁸ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępem i komentarzami*, oprac. zespół pod red. M. Petera (Stary Testament), M. Wolniewicz (Nowy Testament), Poznań 1992, tom 3 [dalej skrót BP], s. 40.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże.

W trakcie katechezy biblijnej uczeń zapoznaje się również z symboliką liczb. Dotyczy to zwłaszcza liczby czterdzieści, występującej w wielu tekstach (Mojżesz, wędrówka przez pustynię, post Pana Jezusa). Ale również innych liczb, takich jak trzy czy siedem. W Biblii liczba siedem ma sens symboliczny – oznacza pełnię i całość⁴¹. Pełnia darów Ducha Jahwe ukazana w proroctwie Izajasza uzdolni w przyszłości nowego króla do rządów sprawiedliwych (por. też w. 5) i doskonałych. Będzie się to przejawiać we wszystkich dziedzinach rządzenia, choć Prorok podkreśla przede wszystkim jego maksymalne wyuczucie sprawiedliwości w sądzeniu i troskę o ubogich (*anawim*). Wymienione dary zostały przyrządzone najpierw przyszłemu królowi Izraela. Później odniesiono je do Mesjasza, który miał posiadać ich pełnię. Zapowiadany Mesjasz ma być obdarzony pełnią darów⁴². W taki właśnie sposób ukazuje Nowy Testament Jezusa Chrystusa. Jest On namaszczony Duchem Świętym, który działa i naucza nie tak jak uczeni w Piśmie, ale jak Ten, który ma władzę.

Dopiero w świetle Nowego Testamentu, w odniesieniu do Chrystusa, możemy zrozumieć przesłanie starotestamentalnych zapowiedzi. W Starym Testamencie tytuł pomazańca odnoszony był do królów, proroków i kapłanów, którzy dzięki temu stają się typami tego Jednego – Chrystusa, łączącego w sobie funkcje króla, proroka i kapłana. Chrystus zapowiadany był przede wszystkim przez typy, nie zawsze wyraźne i bez braków. Pomazańcami Bożymi byli królowie, jak np. Dawid czy Salomon, prorocy jak Eliasz i Elizeusz (por. 2 Krl 2,15) i inni działający z natchnienia Bożego i pod Jego wpływem, jak patriarchowie czy sędziowie, np. Gedeon (Sdz 6,34). Wyraźnym typem Chrystusa jest Melchizedek oraz Mojżesz (Lb 11,24n), co ukazane jest w Nowym Testamencie. Nie wszystkich królów, proroków czy kapłanów możemy nazwać namaszczonymi Duchem Świętym. Nie wszyscy też namaszczeni zachowali dar Ducha Bożego. Na kartach Starego Testamentu niejednokrotnie spotykamy ludzi, którzy zaprzepaścili Boży wybór, jak np. Saul, czy też nie do końca dochowali wierności Bogu, jak np. Salomon. Dalej natrafiamy na fałszywych proroków (np. Chananiaśz występujący przeciwko Jeremiaszowi) czy niegodnych kapłanów (synowie Helego).

Według tekstów biblijnych widać wyraźnie, że dopiero przyszły król mesjański będzie wyposażony najpełniej we wszelkie moce, jakie posiadali w przeszłości wielcy przedstawiciele narodu wybranego: w mądrość i rozum Salomona, roztropność i męstwo Dawida, poznanie i bojaźń Bożą patriarchów i proroków. Bojaźń Boża w jedenastym rozdziale Księgi Izajasza podkreślona jest dwukrotnie w w. 2 i 3, bo ona właśnie jest „początkiem mądrości” (Prz 1,7; 9,10; Jb 28,28; Syr 1,16; Ps 111,10) i podstawą życia wiary⁴³.

⁴¹ M. Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, tłum. K. Romaniuk, Poznań 1989, s. 212-213.

⁴² J. Kudasiewicz, *Odkrywanie Ducha Świętego, Medytacje biblijne*, Kielce 1998, s. 82.

⁴³ BP, s. 40.

W *Podstawie programowej katechezy w gimnazjum* w zadaniach nauki religii wymieniono poznanie wybranych postaci Starego i Nowego Testamentu jako przykładów rozwiązywania problemów w świetle wiary oraz ukazanie jedności Nowego i Starego Testamentu⁴⁴. W katechezie kandydatów do sakramentu bierzmowania zapoznanie z wybranymi postaciami biblijnymi może być połączone z ukazywaniem typów Mesjasza, co tym samym w kontekście chrystocentrycznym będzie realizacją postulatów jedności Nowego i Starego Testamentu. Dokonywać się to może przy pomocy dydaktycznej zasady egzemplaryczności, która polega na wyborze tematów (elementów) reprezentatywnych dla danego zagadnienia. Nie sposób bowiem w katechezie biblijnej dokładnie omówić wszystkie zapowiedzi mesjańskie oraz przedstawić wszystkie biblijne typy Mesjasza. W *Podstawie programowej* mowa jest też o wybranych osobach. Wymaga to zatem redukcji materiału. Redukcję materiału nauczania można przeprowadzać na dwa sposoby. Pierwszy z nich polega na przekazywaniu uczniom tylko niezbędnych wiadomości, dotyczących poznawanego zagadnienia. Drugi sposób redukcji materiału nauczania odnosi się do egzemplarycznego układu treści⁴⁵. Zasada egzemplaryczności zakłada redukcję materiału nauczania bez szkody dla całości procesu kształcenia oraz zrozumienia danego zagadnienia.

Wybór stosownych fragmentów biblijnych oraz omawianych postaci winien być dobrze przemyślany. Stosowanie zasady egzemplaryczności pomaga w zapoznaniu uczniów z ważniejszymi tekstami biblijnymi oraz przygotowuje ich do poprawnego odbioru podobnych tekstów. Katecheta winien uważać, by wybrać takie osoby ze Starego Testamentu, które będą reprezentatywne dla danego okresu historii zbawienia i które pomogą w zrozumieniu przyszłych wydarzeń, a zwłaszcza roli i posłannictwa Mesjasza. Uczeń zapoznając się z nimi i analizując wybrane teksty nabędzie zdolności analizowania i rozumienia podobnych tekstów, wydarzeń czy sytuacji⁴⁶ oraz będzie przygotowany do odbioru treści Nowego Testamentu. W centrum katechezy biblijnej znajduje się Nowy Testament. Nie oznacza to jednak, że Stary Testament ma być odsunięty. Przeciwnie, Nowy Testament winien być czytany i komentowany w świetle Starego. Wtedy dopiero katechizowany zrozumie jedność całej Biblii. Przy omawianiu darów Ducha Świętego w kontekście przygotowania do sakramentu bierzmowania w sposób egzemplaryczny można wybrać pewne osoby ze Starego Testamentu, w których można zauważyć zaczątki darów najpełniej objawione w Mesjaszu.

⁴⁴ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, s. 51.

⁴⁵ Cz. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, dz. cyt., s. 78-79; W. Kubik, *Zarys dydaktyki katechetycznej*, dz. cyt., 165-167; J. Szpet, *Dydaktyka katechezy*, dz. cyt., s. 115; S. Pi-skorz, *Dobór i układ treści w nauczaniu geografii*, w: *Zarys dydaktyki geografii*, red. Tenże, Warszawa 1995, s. 75-76.

⁴⁶ J. Charytański, *Problemy katechezy biblijnej*, art. cyt., s. 12.

Dary mądrości i rozumu stanowią przymioty typowo królewskie⁴⁷. Był nimi obdarzony Salomon, który na kartach Biblii w początkach swojego panowania przedstawiony jest jako mędrzec, rozstrzygający sporne kwestie i sprawujący sądy. Ale nie tylko on jest typem przyszłego Mesjasza. Mędrzy Izraela stanowią ważną grupę w historii zbawienia. Salomona można określić jako ich reprezentanta.

Mądrość (hebr. *hokmah*) w biblijnym ujęciu jest uzdolnieniem do należytego kierowania swoim postępowaniem i wykonywania zadań oraz znanstwem w jakiejś dziedzinie (np. Wj 31, 2-6; 35, 30-33. 35; Jr 10, 9; Ez 27, 8n; Ps 107, 27)⁴⁸. Biblijna mądrość ma wymiar praktyczny. Mędrzec (hebr. *hakam*) to człowiek doświadczony, znający się na czymś, rozumiejący się na czymś po mistrzowsku⁴⁹. Ktoś mądry, to często artysta lub rzemieślnik, kunsztownie wykonujący swoją pracę (Wj 31, 2-6; 35, 30-33. 35; 28, 3; 1 Krl 7, 13n; Ez 27, 8n). W tym znaczeniu autor Prz 24-28 mianem mądrych określa mrówki, borsuki, szarańczę i jaszczurki. Dalej w Biblii ludzie posiadający mądrość to ci, którzy potrafią tłumaczyć sny i przewyższają mądrość magów, wróżbitów i astrologów, jak Józef egipski, Mojżesz z Aaronem (Wj 7, 11), Daniel z towarzyszymi (Dn 1, 17. 20). Rozum (hebr. *binah*) występuje często razem z *hokmah* (np. Iz 29, 14; Prz 4, 5; 23, 23) i uchodzi za synonim mądrości. Jr 9, 11 przedstawia Boga jako jedyne dawcę rozumu⁵⁰. Człowiek obdarzony rozumem jest spostrzegawczy i przy podejmowaniu decyzji potrafi uwzględniać istniejące okoliczności. Król obdarzony darem rozumu to człowiek postępujący rozważnie, wybierający najwłaściwsze rozwiązanie w zaistniałej sytuacji⁵¹. Mądrość, która jest darem Boga, oznacza umiejętność życia zgodnie z wolą Bożą, a jej podstawą jest Prawo Boże⁵². W Starym Testamencie Salomon, Józef egipski, Daniel są przykładami ludzi obdarzonych darem mądrości⁵³. Mędrzy izraelscy to przede wszystkim ci, których mądrość jest sztuką życia według woli Bożej, stąd rozsądzają oni sporne kwestie życiowe i udzielają rady odnośnie do postępowania (Jr 18, 18). W tym właśnie znaczeniu mędrcami są Mojżesz i Salomon. Mędrce może być kobieta (Sdz 5, 29; 2 Sm 14, 2; 20, 16). W świetle Nowego Testamentu mądrość Boża jest mądrością krzyża (1 Kor 1, 17-25). I dopiero w tym kontekście możemy w pełni zrozumieć, na czym polega naśladowanie

⁴⁷ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych (Biblia Lubelska)*. Księga Izajasza, Tłumaczenie, wstęp i komentarz L. Stachowiak, Lublin 1991, [dalej skrót BL], s. 61.

⁴⁸ J.St. Synowiec, *Oto twój król przychodzi. Mesjasz w pismach Starego Przymierza*, Kraków 1992, s. 91.

⁴⁹ J.St. Synowiec, *Mędrzy Izraela. Ich pisma i nauka*, Kraków 1997, s. 57.

⁵⁰ BL, s. 61.

⁵¹ J. St. Synowiec, *Oto twój król przychodzi*, dz. cyt., s. 91.

⁵² A. Barucq, P. Grelot, *Mądrość*, w: *Słownik teologii biblijnej*, dz. cyt., s. 460.

⁵³ Katolicki Uniwersytet Lubelski, *Księga Izajasza 1 1-39, Wstęp-przekład z oryginału-komentarz*, oprac. L. Stachowiak, Poznań 1996, s. 257.

Chrystusa, do którego On wzywa: „Jeśli kto chce pójść za Mną, niech się zaprze samego siebie, niech weźmie krzyż swój i niech Mnie naśladowuje!” (Mk 8, 34).

Dar rady i męstwa widoczny jest u Dawida i Bożych wojowników. Król Dawid – najważniejszy król w historii Izraela – charakteryzował się roztropnością i męstwem. Można przyjąć, że on właśnie uosabia dar rady i męstwa. Oprócz niego również sędziowie są obdarzeni nadzwyczajnym męstwem i umiejętnością rozpoznawania właściwego czasu działania. Dary rady i męstwa sprawiają, że ludzie dokonują właściwych, zgodnych z wolą Bożą posunięć, nie lękając się przeciwności. W przekazie biblijnym kierują się oni głównie nakazem Pana. Decydują się na ryzykowne w oczach ludzkich posunięcia, wierząc, że sam Bóg się tego domaga i jest gwarantem pomyślności swojego ludu. Są Mu wierni i posłuszni. Zarówno męstwo Dawida, jak i sędziów, wypływa z zawierzenia Bogu, iż to On sam działa i kieruje losami narodu wybranego. Ale nie tylko oni mogą być typami przyszłego Mesjasza. Darem rady i męstwa obdarzony był również Mojżesz, który wyprowadził Hebrajczyków z Egiptu i wędrował z nimi przez pustynię oraz Jozue, który wprowadził naród wybrany do ziemi obiecanej.

Darem umiejętności i bojaźni Jahwe (umiejętności, pobożności i bojaźni – wg Septuaginty) cieszą się patriarchowie i prorocy. Dar umiejętności, czyli zdolność odnalezienia w Bogu prawdziwego celu swego istnienia i uległość wobec natchnień Bożych jest charakterystyczna dla patriarchów. Charakteryzowała ona przede wszystkim Abrahama, który stał się ojcem wszystkich wierzących. Ale nie tylko Abraham może być w tym typem Mesjasza, obdarzonego pełnią darów duchowych. Poznanie Boga doprowadzające do wewnętrznej więzi z Nim jest również bliskie prorokom. Dar umiejętności prowadzi do bojaźni Bożej a według Pisma Świętego bojaźń Boża stanowi początek mądrości (Prz 1,7; 9,10; Hi 28,28; Syr 1,16; Ps 111,10) i w ten sposób łączy się z pierwszym darem wymienionym w katalogu Izajaszowym.

W przekazie biblijnym nie spotykamy się z sytuacją, że wybrane osoby posiadają tylko jeden konkretny dar Ducha Świętego. Myśl biblijna idzie w innym kierunku. Albo ktoś posiada Ducha Bożego, a zatem dostrzec można u niego różne dary, a objawiają się one w konkretnych okolicznościach, albo też ktoś nie ma Ducha Bożego czy Go utracił i pozbawiony jest Jego darów.

Katecheza biblijna dla kandydatów do bierzmowania winna pójść tym właśnie tropem, by nie koncentrować się na darach, ale na Osobie. To Duch Święty sprawia, że możliwa jest bliska relacja chrześcijanina z Bogiem, możliwa jest modlitwa i naśladowanie Boga prowadzące do upodobnienia się do Chrystusa, co jest celem życia każdego człowieka. Zgodnie z zachętą Chrystusa należy prosić o Ducha Świętego: „Jeśli więc wy, choć źli jesteście, umiecie dawać dobre dary swoim dzieciom, o ileż bardziej Ojciec z nieba da Ducha Świętego tym, którzy Go proszą” (Łk 11, 13). Darem, o który należy prosić jest sam Duch Święty. W listach Pawłowych, zwłaszcza w Pierwszym Liście do Koryn-

tian (12-14), spotykamy się wprawdzie z zagadnieniem darów duchowych i proszeniem o nie, ale problematyka ta dotyczy pewnych szczegółowych sytuacji, występujących we wspólnocie korynckiej. Ogólnie można powiedzieć, że w księgach Nowego Testamentu, podobnie jak w księgach Starego Testamentu, istnieje związek między pełnieniem woli Bożej a otwarciem się na działanie Bożego Ducha. Duch Święty działający w człowieku uzdalnia go do podejmowania właściwych decyzji i realizacji zamierzeń zgodnych z Bożym zamysłem.

4. Jezus Chrystus w szkolnej katechezie dla kandydatów do sakramentu bierzmowania w przekazie Ewangelii synoptycznych

4.1. Ewangelia wg św. Marka

W szkolnej katechezie kandydatów do bierzmowania należy szczególną uwagę poświęcić poznawaniu poszczególnych ksiąg Nowego Testamentu. Do katechezy o Duchu Świętym najwięcej mamy materiału w dziele Łukasza (Łk-Dz) oraz w listach św. Pawła. Ale nie tylko do tych ksiąg musi ograniczać się katecheza kandydatów do bierzmowania. W punkcie wyjścia można oprzeć się na Ewangelii wg św. Marka. Zawiera ona wszystkie potrzebne elementy: zagadnienie naśladowania Chrystusa, życie w Duchu Świętym, motyw drogi i uczenia, wprowadzenie w tajemnicę krzyża. Okres gimnazjum może zapoczątkować systematyczne wprowadzanie w tematykę poszczególnych ksiąg biblijnych, co z punktu katechezy jest bardzo ważne. Ewangelia wg św. Marka bardzo dobrze nadaje się do tego, by być pierwszą księgą, którą katechizowani poznają w całości. Składa się na to kilka powodów. Ewangelia wg św. Marka jest pismem Nowego Testamentu i w całości odnosi się wprost do Chrystusa, jest pierwszą Ewangelią synoptyczną i w ogóle pierwszą Ewangelią. Wprowadza do Pisma Świętego nowy rodzaj literacki. Ewangelia wg św. Marka jest materiałem wyjściowym dla innych Ewangelii synoptycznych⁵⁴, dlatego, aby dobrze zrozumieć specyfikę kolejnych Ewangelii należy je porównywać z tekstem Markowym. Również dla innych pism Nowego Testamentu Ewangelia wg św. Marka może być tekstem wyjściowym. Ewangelia wg św. Marka ma prosty układ treści (schemat drogi oraz podział na dwie wyraźne części), co znacznie ułatwia zrozumienie jej przesłania oraz koncentruje się na tajemnicy krzyża, która należy do podstawowych i najważniejszych treści katechetycznych.

Ewangelia wg św. Marka wyrosła z katechezy Kościoła, a powstała w środowisku pierwszych chrześcijan. Jej zasadnicze idee chrystologiczne związa-

⁵⁴ J. Kudasiewicz, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Warszawa 1986, s. 131; A. Läßle, *Od egezegezy do katechezy. Nowy Testament*, tłum. B. Białecki, Warszawa 1986, s. 244.

ne są ściśle z określoną koncepcją Kościoła. Charakterystyczne w Ewangelii wg św. Marka jest to, że cuda (zwłaszcza relacje o wypędzeniu złych duchów) pełnią określoną funkcję: są ilustracją głoszonej przez Jezusa nauki z mocą. Sam Jezus natomiast otoczony jest kręgiem uczniów z wyjątkową pozycją wśród nich św. Piotra⁵⁵. Słowo „uczeń” w krótkiej Ewangelii wg św. Marka występuje aż 46 razy (dla porównania – w dłuższej Ewangelii wg św. Łukasza tylko 37 razy). Wokół Jezusa gromadzą się uczniowie. Ich głównym zadaniem jest dźwiganie krzyża za Jezusem. Temat ten pojawia się w drugiej części Ewangelii, gdzie występują trzy zapowiedzi Męki Jezusa. Ewangelista zwraca uwagę na to, że Jezusa można w pełni zrozumieć dopiero wtedy, gdy się wkroczy na drogę krzyża. Pierwsza część Ewangelii ukazuje Jezusa przede wszystkim jako Syna Bożego działającego z mocą: czyniącego cuda, wyrzucającego złe duchy i uzdrawiającego chorych. Po wyznaniu Piotra pod Cezareą Filipową Jezus zaczyna wyjaśniać sekret mesjański a posłannictwo Mesjasza ściśle łączy z męką na krzyżu. Spotyka się to często z niezrozumieniem ze strony uczniów⁵⁶. Św. Marek pisząc do chrześcijan znajdujących się w Rzymie, ciągle zagrożonych prześladowaniami, ukazuje uczniów Jezusa w ich słabości i lęku przed krzyżem, jednocześnie podkreślając konieczność drogi krzyża, która doprowadzi do chwały i która dla Kościoła jest jedyną drogą⁵⁷. W kontekście darów Ducha Świętego mądrość krzyża jest mądrością Bożą, przejawiającą się w umiejętności dokonywania właściwych wyborów życiowych.

Św. Marek określa Jezusa przy pomocy trzech tytułów chrystologicznych. Jezus Chrystus jest Synem Bożym, Mesjaszem oraz Synem Człowieczym. Pierwszy tytuł znajduje się już w nagłówku Ewangelii i przewija się przez całe dzieło. Drugi tytuł jest bardzo istotny dla przesłania całej Ewangelii. Wyznanie wiary św. Piotra pod Cezareą Filipową w mesjańską godność Jezusa jest punktem zwrotnym całej Ewangelii. Ewangelia wg św. Marka charakteryzuje się tzw. sekretem mesjańskim. Jezus nakazuje milczenie Apostołom, uzdrowionym, duchom nieczystym, aby nie wyjawiali, kim jest, jakby chciał ukryć swoją godność mesjańską. Po wyznaniu Piotra wprowadza uczniów coraz bardziej w to, jak należy rozumieć Jego tajemnicę. Jezus wprowadza uczniów w tajemnicę krzyża i trzykrotnie zapowiada swoją Mękę. Trzecim tytułem, którego używa św. Marek w odniesieniu do Jezusa jest Syn Człowieczy. W Ewangelii wg św. Marka tytuł ten występuje w dwóch kontekstach: w kontekście eschatologicznym oraz w kontekście starotestamentalnej pieśni o cierpiącym Słudze Jahwe⁵⁸. Określenie Syn Człowieczy z jednej strony nawiązuje do mocy i chwały Syna Bożego, z drugiej zaś strony do autentycznych treści mesjańskich⁵⁹ i tajemnicy krzyża.

⁵⁵ Tamże, s. 240-241.

⁵⁶ J. Kudasiewicz, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, dz. cyt., s. 169-171.

⁵⁷ Tamże, s. 171.

⁵⁸ Tamże, s. 168.

⁵⁹ Tamże, s. 169.

W prezentowaniu osoby i czynów Jezusa Marek wykorzystuje dwa elementy literackie: tzw. *summaria*, czyli krótkie streszczenia działalności Jezusa oraz podział Ewangelii na dwie wyraźne części, z wyznaniem Piotra pod Cezareą Filipową: „Tyś jest Chrystus” w punkcie centralnym. Dzięki *summarium* Marek przedstawił wątek chronologiczno-geograficzny działalności Jezusa. Natomiast podział na dwie części pozwolił Ewangelii pogłębić wątek teologiczny: stopniowe objawianie się ludziom Jezusa⁶⁰.

W tekście Ewangelii wg św. Marka zauważamy schemat drogi. Jezus po-
dąża z Galilei do Jerozolimy, a po zmartwychwstaniu wyznacza spotkanie z
uczniami znowu w Galilei. Koncepcja drogi Galilea-Jerozolima-Galilea celowo
od początku kieruje nasz wzrok na zmartwychwstałego Chrystusa⁶¹. Jezusa
zaczyna głosić naukę w Galilei i tu ją kończy. Galilea w koncepcji Ewangelii
wg św. Marka jest pojęciem symboliczno-religijnym, Galilea jest wszędzie tam,
gdzie zmartwychwstały Chrystus żyje, naucza i działa pośród swych uczniów⁶².

Do zapoznania się z treścią Ewangelii wg św. Marka na katechezie moż-
na wykorzystać metodę punktów kluczowych (Ewangelia ta wyraźnie dzieli
się na dwie części a punktem kluczowym dla Ewangelii jest wyznanie wiary
św. Piotra pod Cezareą Filipową) oraz katechetyczną metodę nazywaną „Księ-
ga z lotu ptaka”, która polega na wyszukiwaniu w tekście nazw geograficz-
nych i śledzeniu na mapie miejsc opisywanych wydarzeń (w ten sposób
zauważymy schemat drogi występujący w Ewangelii).

Mimo, że w Ewangelii wg św. Marka nie ma bezpośrednich cytatów ze
Starego Testamentu jej treść można omawiać w kontekście starotestamental-
nych zapowiedzi, w tym również w kontekście Iz 11, 2-3.

4.2. Ewangelia wg św. Łukasza

Ewangelia wg św. Łukasza zależna jest od przekazu markowego. Treść
jej winno omawiać się w katechezie biblijnej po Ewangelii wg św. Marka, aby
uczniowie lepiej zdołali uchwycić materiał zaczerpnięty od Marka oraz inne
źródła, z których czerpał św. Łukasz. Coraz częściej też mówi się o dziele
Łukasza Łk-Dz, a nie tylko o samej Ewangelii.

Treść Ewangelii koncentruje się wokół tajemnicy paschalnej. Można
w niej wyróżnić trójczłonową strukturę: zapowiedź-objawienie-misja⁶³, która
ma charakter parenetyczny⁶⁴. Głoszenie chrześcijańskiego orędzia rozpoczy-
na się od zwiastowania kerygmatu o zbawieniu wraz z wezwaniem do nawró-
cenia i naśladowania Jezusa. Następnie zostaje ukazane objawienie tego,

⁶⁰ Tamże, s. 160.

⁶¹ A. Läpple, *Od egzegezy do katechezy. Nowy Testament*, dz. cyt., s. 234.

⁶² Tamże, s. 232, 241-242.

⁶³ J. Kudasiewicz, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, dz. cyt., s. 251-256.

⁶⁴ Tamże, s. 256.

w co powinno się wierzyć i co powinno się czynić, naśladowując Jezusa. W trzecim członie natomiast występuje skierowanie do głoszenia kerygmatu innym. Jest to zadanie zarówno dla całego Kościoła, jak i pojedynczego wiernego⁶⁵.

Łukasz napisał swoją Ewangelię do nawróconych z pogaństwa oraz z judaizmu⁶⁶. Z jednej strony opuszcza wszystko, co mogłoby razić nawróconych z pogaństwa, jak np. pomija rozkaz dany apostołom, by nie szli do pogan (Mt 10, 5; Łk 9, 1; 10, 3-5), perykopę o Syrofenicjance (Mk 7, 24-30; Mt 15, 21-28), scenę wyśmiania Jezusa przez żołnierzy rzymskich (Mt 27, 27-31; Mk 15, 16-20). Z drugiej strony podkreśla to, co przemawia na korzyść pogan. Podkreśla np. wiarę setnika (7, 2-10), miłość Samarytanina (10, 30-37), wdzięczność trędowatego (17, 11-19). Wyjaśnia słowa i zwyczaje żydowskie (Łk 21, 1; 22, 7) oraz ukazuje Jezusa jako „światłość na oświecenie pogan” (2, 32). Równocześnie też koncentruje swój przekaz wokół Jerozolimy, podkreślając znaczenie świątyni. Wyraźnie mówi o ewangelizacji narodu izraelskiego (1, 16. 54. 80; 2, 25. 32; 4, 25; 24, 21) i o miłości Jezusa do swoich rodaków (10, 41; 23, 34; 24, 27). W Jerozolimie mają miejsce najważniejsze wydarzenia: męka, śmierć, zmartwychwstanie i zesłanie Ducha Świętego. Jerozolima jest też punktem wyjścia misji apostołowskiej (Łk 24, 47; Dz 1, 8)⁶⁷. Nazwa „Jerozolima” w dziele Łukasza występuje aż 90 razy, 31 razy w Łk a 59 w Dz⁶⁸. W odróżnieniu od Mk i Mt, gdzie główne miejsca objawienia i postania zachowuje Galilea, u Łk-Dz centralne miejsce przypada Jerozolimie.

Chrystus w Ewangelii wg św. Łukasza przedstawiony jest jako Bóg i Zbawiciel. Zarówno zwiastowanie narodzin Łk 1, 35), jak i opis życia oraz wydarzenia z męki przeniknięte są świadectwami o boskości Jezusa. Ewangelista przedstawia godność Boga-Człowieka. Nawet na krzyżu Jezus umiera godnie, bez skargi, znanej z opisu Markowego (Mk 15, 34). Jednocześnie Chrystus jest bliski i miłosierny w odniesieniu do ludzi, przychodzi szukać i zbawić to, co zginęło (Łk 19, 110).

Życie i działalność Jezusa są wzorem do naśladowania przez Kościół⁶⁹. Nowy lud Boży jest uniwersalny, złożony z Żydów i pogan, nikt nie jest z niego wyłączony⁷⁰. Jednakże w znacznej mierze Kościół pierwszych chrześcijan jest Kościołem pogan. Św. Łukasz tłumaczy ten fakt przez wskazanie na pewne wydarzenia już w życiu Jezusa (jak np. odrzucenie Jezusa w Nazarecie – Łk 4, 14-30) czy po zesłaniu Ducha Świętego (np. głoszenie Ewangelii w Samarii – Dz 8, 4-25)⁷¹.

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ Tamże, s. 246.

⁶⁷ J. Kudasiewicz, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, dz. cyt., s. 263; A. Läpple, *Od egzegezy do katechezy. Nowy Testament*, dz. cyt., s. 309-310.

⁶⁸ Tamże, s. 309.

⁶⁹ Tamże, s. 308.

⁷⁰ Tamże, s. 305.

⁷¹ Tamże, s. 308-310.

Św. Łukasz ukazuje ciągłość między Izraelem a Kościołem⁷². Łukaszowa ekklezjologia różni się od obrazu Kościoła przedstawionego w Ewangelii wg św. Mateusza. Św. Mateusz ukazuje wyraźne zerwanie między Synagogą a Kościołem⁷³.

A. Läpple zwraca uwagę na to, że obraz Jezusa w Łk jest o dużo mniej wyrazisty niż u Mk, dlatego też w okresie gimnazjum nie należy wyznaczać Łk jakiejś szczególnej roli w katechezie⁷⁴. Trudno jednakże mówić o całkowitym pominięciu dzieła Łk-Dz w katechezie kandydatów do bierzmowania ze względu na elementy pneumatologiczne. W aspekcie chrystocentrycznym Łk-Dz najpełniej ukazuje więź Jezusa i Kościoła z Duchem Świętym, co nie może zostać nieuwzględnione w katechezie.

4.3. Ewangelia wg św. Mateusza

Pośród różnych propozycji podziału Ewangelii wg św. Mateusza istnieje zgoda co do trzech zasadniczych części: Ewangelii dzieciństwa, publicznej działalności Jezusa oraz Ewangelii męki i zmartwychwstania Pańskiego⁷⁵. Dalsze podziały wewnątrz tych trzech zasadniczych części są bardzo rozbieżne u różnych autorów⁷⁶. Interesująca jest propozycja nawiązująca do pierwowzorów starotestamentalnych podziału Ewangelii wg św. Mateusza na pięć ksiąg⁷⁷, skoncentrowanych wokół mów Jezusa. Każde z przemówień ma za treść Królestwo Boże⁷⁸. Pierwsza mowa ma charakter programowy, kreślący obraz ucznia. Druga mowa jest pouczeniem misyjnym dotyczącym głoszenia Królestwa. Trzecia mowa traktuje o tajemnicy Królestwa. Czwarta mowa jest przemówieniem ekklezjalnym, regulującym wzajemne stosunki uczniów we wspólnocie. Ostatnia mowa ma charakter eschatologiczny, poświęcona jest czasem ostatecznym. Części narracyjne, które poprzedzają mowy, przygotowują i ilustrują treść przemówień.

W Ewangelii wg św. Mateusza występuje wyraźna tendencja do systematyzacji opisów i wypowiedzi, do ich skracania i upraszczania, jak również do generalizowania i świadomych dubletów⁷⁹. Ewangelista przekazane przez tradycję słowa i epizody z życia Jezusa komponuje w duże jednostki tematyczne, nie zważając na ich chronologię. Taka systematyzacja nie powoduje znie-

⁷² Tamże, s. 310-311.

⁷³ Tamże, s. 311.

⁷⁴ Tamże, s. 313.

⁷⁵ S. Gądecki, *Wstęp do Ewangelii synoptycznych*, Gniezno 1999, s. 69.

⁷⁶ Tamże, s. 70-71.

⁷⁷ Tamże, s. 71.

⁷⁸ M. Bednarz, *Ewangelie synoptyczne*, Tarnów 1996, s. 200; S. Gądecki, *Wstęp do Ewangelii synoptycznych*, dz. cyt., s. 79; J. Kudasiewicz, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, dz. cyt., s. 205.

⁷⁹ Bednarz, *Ewangelie synoptyczne*, dz. cyt., s. 198-200.

kształceń, ale lepiej uwydatnia zamysł parenetyczny. Poza tym św. Mateusz skraca i upraszcza część narracyjną, natomiast wzbogaca część dydaktyczną. Świadomie opuszcza barwne i żywe szczegóły z opisów św. Marka, aby całą uwagę skoncentrować na Jezusie i Jego nauce⁸⁰. Skróty uwydatniają chrystologię⁸¹. Dublety polegają na powtarzaniu tych samych lub bardzo podobnych fraz w różnych miejscach przez Jezusa lub przez różne osoby (np. Mt 3, 2 i 4, 17; 8, 12 i 22, 13 i 25, 30).

Ewangelia wg św. Mateusza jest najbardziej judaistyczną Ewangelią⁸². Składają się na to: słownictwo, odniesienia do Prawa i zwyczajów żydowskich bez ich tłumaczenia, tematyka oraz cytaty ze ST⁸³. Ewangelista 61 razy cytuje ST a 21 odwołuje się do starotestamentalnych prorocत्व⁸⁴. W związku z tym w katechezie można zastosować metodę cytatów biblijnych, polegającą na odszukiwaniu pierwotnego kontekstu cytowanego tekstu i refleksji zmierzającej ku odpowiedzi na pytanie, dlaczego nowotestamentalny autor przytoczył te słowa i co nowego wnosi NT w nasze spojrzenie na wydarzenia i osoby opisane w ST⁸⁵.

Św. Mateusz koncentruje swoją myśl teologiczną wokół dwóch wątków: chrystologii oraz eklezjologii⁸⁶.

A. Läpple zwraca uwagę na to, że uczniowie w wieku 10-14 lat wykazują często całkowity brak zainteresowania Pismem Świętym⁸⁷. Dlatego też w katechezie trudno zająć się na serio sprawami biblijnymi i teologicznymi, choć należy w tym czasie dać podwaliny pod katechezę ponadgimnazjalną. Ewangelię wg św. Mateusza należy omawiać w kontekście Ewangelii wg św. Marka, gdyż nie byłoby Mt bez Mk. Należy poruszyć również kwestię, dlaczego Mk okazała się niewystarczająca i dlaczego wpływ czasu oraz nowe problemy, jakie wyłoniły się po roku 70., domagały się nowych wypowiedzi o Chrystusie i Kościele. A. Läpple uważa, że w katechezie należałoby poruszyć m.in. problematykę konfrontacji chrześcijaństwa z judaizmem⁸⁸. Ze względu na specyfikę i problematykę Mt wnikliwsze studium tej księgi w ramach katechezy biblijnej można przełożyć na klasy ponadgimnazjalne.

⁸⁰ Tamże, s. 199.

⁸¹ Tamże.

⁸² Tamże, s. 184.

⁸³ Tamże, s. 184-186.

⁸⁴ Tamże, s. 186.

⁸⁵ A. Długosz, B. Stypułkowska, *Wprowadzenie do dydaktyki biblijnej*, Kraków 2000, s. 100.

⁸⁶ J. Kudasiwicz, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, dz. cyt., s. 205; S. Gądecki, *Wstęp do Ewangelii synoptycznych*, dz. cyt., s.79; A. Läpple, *Od egzegezy do katechezy. Nowy Testament*, dz. cyt., s. 287.

⁸⁷ Tamże, s. 288.

⁸⁸ Tamże.

5. Wnioski końcowe

W niniejszym artykule poruszono wiele zagadnień, które domagają się oddzielnego poszerzenia i pogłębienia, co w tym ujęciu nie było możliwe. Widać jednak wyraźnie, że zarówno problematyka sakramentu bierzmowania, darów Ducha Świętego, jak i motyw naśladowania Chrystusa – jedno z ważniejszych zagadnień życia duchowego – są mało obecne w założeniach szkolnej katechezy. Nie widać w nich również wyraźnych odniesień do innych zagadnień związanych bezpośrednio z sakramentem bierzmowania. Wydaje się, że *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* jest z jednej strony zbyt szczegółowa a z drugiej strony nie zawiera istotnych komunikatów, dotyczących treści programowych. Autorzy programów katechetycznych mają bardzo małe pole manewru przy opracowywaniu szczegółowych zagadnień, choć nie oznacza to, że nie można według *Podstawy programowej* ułożyć twórczego programu autorskiego.

Kierując się *Podstawą programową katechezy* warto zwrócić uwagę na systematyczną formację biblijną. Ze względu na charakter poszczególnych ksiąg biblijnych i podstawowe zasady hermeneutyczne w katechezie nie można opierać się jedynie na cytatach biblijnych pochodzących z różnych ksiąg czy opowiadaniach biblijnych będących kompilacją kilku fragmentów. Uczeń powinien być merytorycznie wprowadzany w rozumienie poszczególnych rodzajów ksiąg biblijnych, aby osiągnął podstawy do dalszego zgłębiania Pisma Świętego, co powinno być jego potrzebą wewnętrzną jako dojrzałego chrześcijanina. Okres gimnazjum jest pierwszym etapem, w którym możliwe jest zapoznawanie uczniów z wybranymi księgami biblijnymi w całości. Ewangelia według św. Marka jako najkrótsza i pierwsza z Ewangelii synoptycznych może być pierwszą księgą przeznaczoną do całościowego poznania przez uczniów w gimnazjum. Ponieważ jest to okres bliższego przygotowania do sakramentu bierzmowania, dlatego też Ewangelię wg św. Marka należy uwzględnić w szkolnej katechezie kandydatów do sakramentu bierzmowania.